

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет філології
Кафедра української мови

Виробнича навчально-виховна педагогічна практика (в середніх класах)

**Методичні рекомендації
до проведення виробничої навчально-виховної педагогічної
практики (в середніх класах)**

для студентів 3-го курсу ОР бакалавр
спеціальностей «**V11 Філологія V11.01 Українська мова і література**»,
«**A4 Середня освіта A4.01 Українська мова і література**»
денної та заочної форм навчання

Івано-Франківськ
2026 р.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
ЗМІСТ РОБОТИ КЕРІВНИКА ТА МЕТОДИСТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	7
ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	9
ПЛАН ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ.....	13
МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	17
Типи уроків української мови.....	19
Підготовка до складання поурочних планів з української мови.....	27
Аналіз уроку української мови	30
ЗРАЗКИ ВАРІАНТІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ.....	40
ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ВЧИТЕЛІВ.....	43
ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	45
ВИМОГИ ДО ЗВІТУ СТУДЕНТА ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	47
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ.....	49
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	52
ПІДСУМКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	53
ДОДАТКИ	
А. ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ ПАПКИ ДОКУМЕНТІВ.....	56
Б. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЩОДЕННИК СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА.....	57
В. ЖУРНАЛ ОБЛІКУ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ.....	65
Г. ОРІЄНТОВНА СХЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ УЧНЯ.....	72

Г. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА	ХАРАКТЕРИСТИКА	КЛАСНОГО
КОЛЕКТИВУ		74
Д. СХЕМА АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ТА ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДІВ.....		77
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....		79

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Надзвичайно важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів-словесників, філологів є виробнича навчально-виховна педагогічна практика, передбачена навчальними планами університету.

Педагогічна практика є основою для подальшої репродуктивно-творчої професійної діяльності майбутніх учителів. Проводиться вона згідно із Законом України «Про освіту», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року (з редакціями 2025-2026 років), «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 161 від 2 червня 1993 року, «Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженим наказом Міністра освіти і науки України № 93 від 2 квітня 1993 року, Національною доктриною розвитку освіти, затвердженою указом Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 року, та «Положенням про організацію та проведення практики у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника», затвердженим наказом №11 від 28 жовтня 2025 року, в яких зазначається мета, зміст і завдання професійної діяльності студентів під організаційно-методичним керівництвом спеціалістів-методистів вищої та середньої ланок освіти.

Зміст і характер діяльності студентів під час виробничої навчально-виховної педагогічної практики визначається різноманітністю і самостійністю. Виробнича практика покликана підготувати студентів до самостійного та цілісного виконання рецептивних функцій учителя української мови та літератури.

Важливим аспектом такого виду діяльності студентів є те, що вони мають можливість інтегрувати знання з різних базових дисциплін (психології, педагогіки, мовознавчих дисциплін, методики навчання української мови та літератури) у єдину систему професійних знань, компетенцій та компетентностей, а також виробляють навички педагогічної праці, удосконалювати сформовані елементарні методичні уміння, вчитися спостерігати й аналізувати уроки

української мови та літератури, творчо використовувати досвід кращих учителів ліцею. У процесі виробничої практики майбутні вчителі-словесники оволодівають умінням проводити уроки української мови та літератури, використовуючи ефективні методи та прийоми навчання як систему цілеспрямованих дій для організації пізнавальної і практичної діяльності учнів. Різні види роботи під час практики дають можливість студентам ознайомитися з реальною системою навчально-виховної роботи в школі, із досвідом планування, проведення вчителями уроків, позакласної роботи з предмету, організаційної і виховної роботи класних керівників з учнями та їх батьками.

Під час педагогічної практики студент виконує обов'язки вчителя та помічника класного керівника і може залучатися адміністрацією для надання допомоги базі практики. Характер усієї праці має відповідати профілю навчання і за тривалістю не заважати виконання навчальних завдань.

Упродовж усієї практики студенти повинні чітко дотримуватися правил охорони праці та протипожежної безпеки з обов'язковим проходженням інструктажу.

Мета педагогічної практики студентів передбачає: оволодіння сучасними формами, методами, прийомами, засобами, технологіями навчально-виховної роботи в різних типах загальноосвітніх і середніх навчальних спеціальних закладах; поглиблення та закріплення теоретичних знань, здобутих в університеті; уміння поєднувати теоретичні знання з методики навчання української мови з практичною діяльністю навчання учнів; забезпечення практичного пізнання студентами закономірностей професійної діяльності та оволодіння способами її організації; уміння вирішувати конкретні методичні завдання відповідно до умов педагогічного процесу; розвиток у студентів творчої ініціативи, реалізації особистісного навчання учнів; упровадження комунікативно-функціонального підходу в процесі проведення уроків із використанням сучасних технологій і методик активізації пізнавальної діяльності учнів; розвиток науково-дослідних умінь з подальшим їх застосуванням у вчительській роботі.

У процесі проходження педагогічної практики **студент має право:**

– вносити пропозиції щодо вдосконалення навчально-виховного процесу в школі, організації педагогічної практики, брати участь у конференціях і педагогічних нарадах;

– одержувати консультації вчителя, методиста, керівника педагогічної практики;

– користуватися бібліотекою, навчальними та методичними кабінетами ліцею.

Під час педагогічної практики студент зобов'язаний:

– на основі вивчення колективу учнів, методичних особливостей роботи вчителя-словесника та класного керівника готувати й проводити уроки з української мови та літератури, позакласні заходи з предмету, виховну роботу як помічник класного керівника;

– скласти індивідуальний план студента-практиканта за тижнями на весь період педпрактики та вести щоденник, у якому фіксувати результати власної діяльності, спостереження уроків вчителів, студентів-практикантів, класних керівників;

– зібрати матеріал із досвіду роботи вчителів за темою курсової роботи й опрацювати результати експериментальної перевірки методичних рекомендацій, що містяться в курсовій роботі з методики навчання української мови;

– виконувати всі види робіт, передбачені програмою педагогічної практики;

– проводити свою діяльність згідно з вимогами Статуту ліцею, правилами внутрішнього розпорядку;

– виконувати розпорядження адміністрації ліцею, вчителів, методистів і керівників педагогічної практики;

– ретельно готуватися до уроків і позакласної роботи;

– вчасно й охайно вести документацію педагогічної практики;

– бути для учнів взірцем морально-етичних норм поведінки, мовленнєвої діяльності, інтелекту;

– бути організатором психологічного клімату та керівником в учнівському колективі.

ЗМІСТ РОБОТИ КЕРІВНИКА ТА МЕТОДИСТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Діяльність керівника та методистів педагогічної практики здійснюється за такими етапів: підготовчий, початковий, основний, підсумковий, етап організаційної роботи після педпрактики.

На підготовчому етапі керівник педагогічної практики виконують таку роботу:

- організовує обмін досвідом проведення педагогічної практики між методистами;

- разом із керівництвом ліцею здійснюють попередній вибір класів, груп, учителів української мови, класних керівників, вирішують різні організаційні питання.

На початковому етапі керівник повинен:

- разом із груповими методистами, керівниками від кафедри педагогіки та психології організувати й провести настановчу конференцію з питань педагогічної практики;

- у перший день практики груповий методист проводить організаційне заняття з підгрупою студентів-практикантів у ліцеї (бесіда з директором ліцею або заступником директора з навчальної роботи, завідувачем методичного об'єднання ліцею, вчителями-словесниками);

- протягом першого тижня методист організовує відвідування уроків вчителів і проводить зі студентами їх аналіз;

- у кінці першого тижня груповий методист і керівники від кафедр педагогіки та психології затверджують індивідуальні плани роботи студентів-практикантів;

- груповий методист допомагає старості групи з педпрактики скласти розклад залікових уроків, позакласних заходів, взаємовідвідування студентами уроків, днів самостійної роботи;

- керівник педагогічної практики аналізує стан проходження студентами педпрактики та вживає відповідних заходів щодо його покращення.

На основному етапі виконується така робота:

- методисти та вчителі проводять зі студентами консультації з планування та розробки уроків, підготовки наочних посібників і використання технічних засобів навчання, проведення позакласних заходів;
- учитель та методисти відвідують й аналізують уроки практикантів;
- методист і керівник практики організують і проводять семінари з методики навчання української мови, педагогіки, психології;
- керівник педагогічної практики факультету відвідує ліцею, проводить бесіди зі студентами, керівниками шкіл, вчителями, знайомиться з документацією практикантів, відвідує уроки та позакласні заходи, бере участь в їх обговоренні;
- керівник педпрактики бере участь у роботі зборів педколективу ліцею за підсумками практики;
- керівник педагогічної практики факультету проводить бесіди з груповими керівниками, методистами про стан педагогічної практики, вживає заходи щодо її удосконалення.

Під час педагогічної практики уроки студентів мають право відвідувати методисти навчального відділу, декан (директор), заступники декана (директора), завідувачі кафедр, викладачі.

На підсумковому етапі педагогічної практики керівник і методисти забезпечують:

- перевірку документації, яку подали студенти-практиканти та оцінюють її;
- організацію та проведення зборів педагогічного колективу ліцею за підсумками педагогічної практики, на яких дають характеристику роботи студентів-практикантів і виставляють оцінки за педпрактику.

На етапі організаційної роботи після педагогічної практики керівники та методисти виконують такі види діяльності:

- груповий методист складає звіт про результати педагогічної практики в академічній групі за затвердженою схемою та подає його разом з документацією студентів керівникові педпрактики не пізніше, ніж через три дні після закінчення педагогічної практики;

- керівник педагогічної практики факультету вивчає й аналізує звіти групових методистів і документацією студентів, складає звіт про результати практики та подає його в навчальну частину університету;
- кафедри, які відповідали за педагогічну практику, організують виставку кращих наочних посібників, виготовлених студентами;
- керівник і методисти беруть участь у підсумковій конференції з педагогічної практики.

ЗАВДАННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Навчальні:

- забезпечити зв'язок теоретичних знань фахових дисциплін з реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних, розвивальних і виховних завдань;
- розвивати у практикантів вміння проводити уроки з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності;
- формувати у студентів психологічну готовність до роботи у ліцеї.

Наукові:

- поглиблювати теоретичні знання студентів з фахових дисциплін і на основі індивідуальних завдань вивчення передового педагогічного досвіду вчителів виробити творчий підхід до педагогічної діяльності;
- формувати вміння проводити науково-дослідницьку роботу.

Виховні:

- виховувати у студентів стійкий інтерес і любов до професії вчителя;
- формувати в майбутніх учителів педагогічні вміння і навички, що сприяють розвитку педагогічних якостей учителя, потреби в педагогічній самоосвіті;
- розвивати у практикантів вміння здійснювати виховну роботу.

Професійні:

- вивчати шкільну документацію: план роботи ліцею, особові справи учнів, щоденники, класні журнали, календарне планування вчителів-словесників;
- проводити психолого-педагогічні спостереження за учнями класу, виявляти їхні вікові та індивідуальні особливості, рівень розвитку, рівень вихованості;
- скласти характеристику на учня, на колектив класу;
- на основі знань педагогічних, психологічних наук, методики навчання української мови проводити аналіз та узагальнення педагогічного досвіду вчителів ліцею;
- розробляти перспективний і поточний плани роботи вчителя та класного керівника;
- правильно визначати типи уроків, їхню організаційну структуру залежно від мети, змісту, вікових особливостей учнів і конкретних умов проведення уроків;
- організаційні форми, засоби та методи проведення уроків у відповідності з дидактичними принципами навчання, ураховуючи вікові, психологічні особливості учнів і конкретні умови навчання;
- визначати навчальну, виховну, розвивальну мету уроку зі спеціальності та в позакласних виховних заходах, а також організаційні форми та методи їх проведення;
- раціонально добирати, а в разі необхідності виготовляти роздавальний матеріал, наочність до уроків відповідно до їх пізнавальної мети;
- своєчасно й уміло застосовувати технічні засоби навчання, зокрема засоби мультимедіа для проведення уроків з української мови та в позакласній роботі;
- стимулювати інтерес, активність учнів до засвоєння знань, розвивати їхню увагу, мислення, мовлення;
- здійснювати психолого-педагогічний аналіз уроків і позакласних заходів зі спеціальності.

Під час педагогічної практики студенти повинні виявити рівень володіння такими **професійно-методичними компетентностями**:

1. Конструктивно-планувальними:

- складати плани-конспекти окремих уроків та сесії уроків за темою з урахуванням різних умов навчання та рівня підготовки учнів; визначати цілі та завдання кожного уроку з урахуванням етапу навчання;
- обирати ефективні прийоми досягнення сформульованих цілей з урахуванням вікових особливостей учнів за етапом навчання;
- визначати типи вправ і послідовність їх виконання відповідно до етапів оволодіння мовленнєвими вміннями та навичками, а також з урахуванням труднощів засвоєння навчального матеріалу та рівня підготовленості учнів;
- використовувати реальні та проектувати навчальні мовленнєві ситуації, а також відповідний їм мовленнєвий матеріал для сприймання та засвоєння мовних одиниць, що вивчаються, їх застосування у мовленнєвій діяльності;
- проектувати та створювати необхідні наочні посібники для проведення уроків мови;
- складати план і сценарій позакласного заходу.

2. Комунікативно-навчальними:

- установлювати та підтримувати різноманітні мовленнєві контакти: вчитель – клас, вчитель – учень, учень – учень тощо;
- визначати об'єкти контролю мовленнєвої діяльності учнів і добирати відповідні їм методичні прийоми, зокрема тестові завдання;
- виправляти помилки учнів, розуміти їх характер і використовувати мовленнєвий спосіб виправлення (перепитування, зорова вербальна та схематична наочність, екстралінгвістичні засоби тощо).

3. Організаційними:

- організувати виконання накресленого плану;
- забезпечувати мовленнєву діяльність учнів на уроках української мови та літератури;

- вносити методично виправдані корективи до конспектів уроків з урахуванням умов навчання;
- вчити учнів найбільш раціональних прийомів самостійної роботи;
- оптимально поєднувати колективні й індивідуальні форми роботи з урахуванням особливостей кожної з них та етапу навчання;
- здійснювати різноманітні прийоми активізації учнів залежно від їх вікових особливостей;
- методично доцільно використовувати традиційні наочні посібники, аудіативні, аудіовізуальні та візуальні технічні засоби навчання;
- проводити позакласні заходи з української мови, організовувати їх відповідно до складеного плану та сценарію.

4. Розвивально-виховними:

- реалізовувати загальноосвітній, розвивальний і виховний потенціал мовленнєвого матеріалу уроку або серії уроків;
- формувати та розвивати інтелектуальну й емоційну сферу особистості учня, його пізнавальні інтереси;
- вирішувати засобами мови та літератури завдання морального, культурного, естетичного, гуманістичного виховання учнів.

5. Дослідницькими:

- вивчати ставлення учнів до предмета та виявляти рівень сформованості їхніх мовленнєвих навичок і вмінь;
- проводити з урахуванням етапу навчання методичний аналіз мовного матеріалу з метою прогнозування можливих труднощів його засвоєння та добору оптимальних шляхів попередження помилок;
- проводити спостереження та комплексний аналіз відвіданих уроків з теоретичним обґрунтуванням різних сторін навчальної діяльності;
- спостерігати, аналізувати й узагальнювати досвід вчителів, переносити ефективні прийоми та форми роботи в практику своєї педагогічної діяльності;

- вивчати методичну літературу та теоретично осмислювати навчальний процес у формі виступів на методичних семінарах, а також удосконалювати свою роботу, використовуючи нові форми та прийоми навчання.

ПЛАН ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ- ПРАКТИКАНТІВ

Систему роботи на виробничій практиці можна умовно поділити на чотири змістові модулі:

Змістовий модуль 1. Планування уроків з української мови у 5-9 класах.

Тема 1. Календарне планування з української мови у 5-9 класах на період педагогічної практики. Короткий огляд програм і підручників з української мови. Принципи побудови і зміст чинних програм з української мови. Система тренувальних і творчих завдань з мови. Індивідуальні й диференційовані завдання для учнів.

Тема 2. Тематичні поурочні плани-конспекти з української мови у 5-9 класах. Види робіт з культури мови та розвитку усного й писемного мовлення.

Тема 3. Поточний і тематичний контроль навчальних досягнень учнів. Шляхи підвищення творчої активності школярів.

Змістовий модуль 2. Навчально-методична діяльність студентів-практикантів під час педагогічної практики.

Тема 1. Підготовка до уроків української мови та літератури й специфіка їх проведення. Способи та засоби засвоєння нових знань з української мови. Види повторення та їх зв'язок із засвоєнням нових знань. Виховна спрямованість уроків мови та літератури.

Тема 2. Нестандартні уроки з української мови та літератури. Інтерактивні технології навчання. Унаочнення на уроках мови та розвитку мовлення, виготовлення наочних посібників (схем, таблиць, алгоритмів, перфокарт та ін.).

Тема 3. Взаємодвідування уроків студентами-практикантами. Спостереження та аналіз уроків різних типів. Шляхи підвищення орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів.

Змістовий модуль 3. Позакласна та факультативна робота з української мови та літератури.

Тема 1. Підготовка та проведення занять мовно-літературного гуртка. Елементи наукового дослідження учнів. Наукова робота учнів, її організаційно-педагогічне забезпечення та підтримка.

Тема 2. Епізодичні форми позакласної роботи в школі (мовні та мовно-літературні ранки, лінгвістичні вікторини, конкурси, ігри, мовознавчі турніри та ін.).

Змістовий модуль 4. Виховна та психолого-педагогічна діяльність.

Тема 1. Підготовка та проведення виховних заходів. Психолого-педагогічні принципи формування позитивної мотивації до вивчення української мови та літератури.

Тема 2. Психолого-педагогічна характеристика на учня.

ЗМІСТ РОБОТИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

№ п/п	Зміст	Кількість годин	
		Філологія	Середня освіта
1.	Організаційне заняття. Ознайомлення практикантів із змістом педагогічної практики. Обговорення змісту та організаційного плану роботи.	2	2
2.	Розподіл практикантів за робочими групами. Ознайомлення з методикою майбутньої роботи, порядком ведення щоденників педагогічної практики, спостережень і нотаток, збору й обробки матеріалів тощо.	4	4
3.	Зміст навчальної роботи <i>1. Ознайомитися:</i> – із навчально-методичною та науковою	200	280

	<p>роботою кафедри (відділення), на якій проводиться практика;</p> <ul style="list-style-type: none"> – із програмно-методичним забезпеченням навчальної дисципліни, заняття з якої будуть проводитися практикантом; – із системою навчально-виховної та позашкільної роботи в цілому, із порядком ведення шкільної документації (з бесіди директора ліцею чи заступників з навчально-виховної роботи); – зі специфікою методики роботи вчителів та класного керівника певного класу; – зі специфікою виховної роботи вчителя-словесника у 5-9 класах; – зі змістом роботи методичних об'єднань вчителів за спеціальністю та класних керівників. <p><i>2. Вивчити:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – зміст календарних і методичних планів вчителя словесника, плану його позакласної роботи; – план організаційної та виховної роботи класного керівника; – анатомо-фізіологічні, психологічні, вікові та індивідуальні особливості класного колективу, де будуть 		
--	---	--	--

	<p>проводитися заняття;</p> <ul style="list-style-type: none"> – інтереси й уподобання учнів класу щодо виховної і позакласної роботи з української мови; – особливості організації та проведення позакласної роботи з української мови в старших класах класним керівником та вчителем-словесником. <p><i>3. Формувати навички й уміння майбутньої педагогічної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – планування навчально-виховного процесу та проведення уроків з української мови; – відвідування та аналіз уроків і позакласних заходів; – підготовка та проведення уроків української мови та літератури у 5-9 класах у присутності вчителя-словесника; – самостійна підготовка та проведення 2-3 залікових уроків різних типів; – розробка планів-конспектів уроків, дидактичних матеріалів до них, а також візуалізації (матеріалу унаочнення); – відвідування і аналіз уроків студентів-практикантів; – проведення психолого-педагогічних спостережень; – проведення індивідуальних бесід з 		
--	---	--	--

	<p>учнями;</p> <ul style="list-style-type: none"> – участь у батьківських зборах; – участь у роботі шкільного методичного об'єднання класних керівників і вчителів української мови та літератури, семінарах, засіданнях педагогічної ради ліцею і підсумкових конференціях з педпрактики. <p style="text-align: center;">Зміст позакласної роботи</p> <ul style="list-style-type: none"> – вивчення системи роботи вчителя-словесника, спрямованої на формування в учнів стійкого інтересу до предметів, які вивчаються; – оволодіння вміннями виховання учнів на уроці за допомогою мовних засобів; – опанування знаннями та вміннями з питань підготовки та проведення позакласної роботи з української мови та літератури: тижнів української мови, вечорів (ранків), бесід, конференцій, диспутів, круглих столів, екскурсій; випуск інформаційних бюлетенів. 		
4.	Виконання індивідуальних завдань з метою формування у студентів умінь і навичок самостійного розв'язання питань, які стосуються навчального процесу.	56	66
5.	Перевірка щоденників педагогічної практики та напрацьованих матеріалів.	4	4
6.	Підсумкова конференція.	4	4

	Всього годин:	270	360
--	---------------	-----	-----

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Основним підходом до впровадження системи навчання і виховання у сучасній школі залишається класно-урочна система, за якої провідною формою організації навчально-виховної роботи є урок. У дидактиці під **уроком** розуміють основну одиницю освітнього процесу, чітко обмежену часом, планом роботи та складом учнів (класу). Стосовно процесу навчання урок виконує інтегруючу роль, оскільки відображає та поєднує такі його компоненти: мету, зміст, методи, засоби навчання, взаємодію вчителя та учнів.

Методисти **сучасним уроком** вважають таку форму навчання, яка своїми цілями (освітньою, розвивальною, виховною), змістом, структурою та методами проведення відповідає найновішим вимогам теорії, практики навчання у ліцеї та є ефективною.

Сьогодні згідно з вимогами Державних стандартів базової та повної середньої освіти учнів необхідно змінювати традиційні можливості уроку, посилювати його місткість, підвищувати рівень індивідуалізації навчання і самостійної роботи учнів, розвивати їх творчу активність. Основними завданнями сучасного уроку є:

- відповідність навчального матеріалу з української мови вимогам науковості, оптимальності, єдності навчання і виховання, зв'язку з життям;
- реалізація комплексної мети уроку: навчальної, виховної та розвивальної;
- урахування вікових особливостей учнів та їх пізнавальних можливостей, інтересів і запитів;
- реалізація інноваційних технологій сучасного уроку;
- інтегральність уроку (використання міжпредметних зв'язків);

- всебічний мовленнєвий розвиток учнів.

У працях сучасних методистів сформульовано основні вимоги до уроків мови, що орієнтують учителя на те, щоб кожен його урок сприяв розвитку пізнавальних інтересів учнів, формуванню навичок самостійного здобуття знань, вихованню любові до праці.

Вимоги до сучасного уроку:

- відповідне теоретичне підґрунтя має визначати науковий рівень змісту уроку;
- учнів варто ознайомлювати з актуальними питаннями мовознавства;
- вивчати мовний матеріал укрупненими, логічно завершеними частинами із використанням узагальнювальних таблиць, схем тощо;
- урок має бути містким, але не перевантаженим, оскільки порушення цієї умови спонукає учнів до механічного запам'ятовування матеріалу, послаблення інтересу, затримки загального розвитку;
- слід урізноманітнювати види робіт, методи та прийоми навчання і викладання, організаційні форми уроку, широко поєднувати індивідуальні, групі та фронтальні форми роботи;
- добирати суб'єктивно значущу для учнів інформацію, тексти художніх творів і різноманітні мовленнєві зразки для наслідування;
- забезпечувати інтенсивну мовленнєву практику учнів, цілеспрямовану та систематичну роботу над розвитку зв'язного мовлення;
- постійно активізувати учнів (максимальне включення до різних видів діяльності) і розвивати їхню самостійність, ініціативність;
- урахувати навчально-виховні можливості уроку, передбачати, щоб зміст сприяв вихованню (національному, розумовому, моральному, естетичному) особистості учня;
- виховувати в учнів стійкий інтерес до вивчення української мови;
- постійно збуджувати позитивне емоційне ставлення до навчання, стимулювати інтелект, естетичні потреби школяра;

- органічно та раціонально поєднувати на уроці роботу над засвоєнням відомостей з фонетики, лексики, словотвору, граматики, орфографії і пунктуації з розвитком усного та писемного мовлення;
- дбати про високу педагогічну культуру вчителя-словесника, його постійне духовне збагачення, ідейно-моральне зростання.

Типи уроків з української мови

Уроки української мови методисти орієнтовно поділяють на дві основні групи. Перша група – *аспекті уроки української мови*. Головна мета їх – на основі засвоєння теоретичних відомостей з мови формувати та розвивати в учнів частково-мовленнєві, або первинні уміння, навички, а саме: орфоепічні, лексичні, словотвірні, правописні – орфографічні та пунктуаційні. На таких уроках переважають вправи, підпорядковані вивченню окремих одиниць мови: звуків, морфем, слів, словосполучень, речень.

Друга група – *уроки розвитку зв'язного мовлення* – уроки, які проводяться з метою формування та розвитку в учнів комунікативних (вторинних) умінь і навичок.

Існує багато класифікацій аспектних уроків. Найбільш прийнятою для сучасної практики навчання української мови у 5-9 класах вважаємо класифікацію, яка виходить з основної дидактичної (навчальної) мети. У відповідності з цим виділяються:

- уроки вивчення нового матеріалу, або засвоєння нових знань;
- уроки формування умінь і навичок;
- уроки перевірки й обліку якості знань, умінь і навичок;
- уроки аналізу контрольних робіт;
- уроки узагальнення і систематизації вивченого;
- уроки повторення окремої теми, розділу.

Методисти класифікують уроки української мови за видом творчої роботи і метою її проведення:

– уроки, на яких учні виконують «малі жанри» творчих робіт (усний переказ, складання автобіографії, розгорнутого протоколу, написання нарису, вільного або творчого диктанту);

– уроки проведенням великих за обсягом переказів і творів (навчальних і контрольних) та їх аналізу з учнями;

– урок підготовки до контрольного твору.

Навчальна мета «уроку розвитку зв'язного мовлення» передбачає навчити школярів зв'язно викладати матеріал підручника, писати нарис, творчий диктант, замітку до стінгазети, складати розгорнутий протокол тощо.

Структура комбінованого уроку української мови

1. Перевірка домашнього завдання

Організація перевірки стану виконання домашнього завдання передбачає: перегляд наявності в учнів зошитів з домашнім завданням, з'ясування питання, хто його не виконав з яких причин, які труднощі виникли під час його виконання, оцінку та мотивацію знань учнів.

Мета опитування учнів: виявлення ступеня засвоєння вивченого на попередньому уроці теоретичного матеріалу, сформованості умінь самостійно застосовувати набуті знання під час виконання практичних завдань, поглиблення та розширення знань, умінь і навичок за рахунок самоосвіти; усунення прогалин у знаннях, виявлення зацікавленості до вивченої теми програмового матеріалу, ставлення до предмету і виконання домашнього завдання.

Способи перевірки знань учнями теоретичного матеріалу: зв'язна відповідь учнів, складання схем, таблиць.

Способи перевірки практичних завдань: вибіркоче читання відповідей або тексту домашньої вправи, виконання диктантів за текстом домашньої вправи, взаємоперевірка якості виконання домашнього завдання, самостійна короткочасна диференційована робота з аналогічними завданнями тощо.

2. Актуалізація і корекція опорних знань учнів

Організація: відтворення раніше засвоєних знань і способів діяльності, необхідних і достатніх для засвоєння нового навчального матеріалу, стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Способи організації актуалізації опорних знань: бесіда, письмова робота, короткий запис відповідей, заповнення таблиць, повторення матеріалу за підручником, використання науково-популярної чи довідкової літератури, розгляд малюнків, аналіз таблиць, створення проблемної ситуації.

3. Вивчення нового матеріалу

Процес вивчення нового матеріалу включає чотири етапи:

1. Підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу та спонукання їх до активного учіння;
2. Сприйняття, розуміння нового матеріалу (сприйняття й усвідомлення суттєвих ознак мовного явища);
3. Осмислення, запам'ятовування нового матеріалу та застосування його у простих навчальних ситуаціях;
4. Застосування знань у видозмінених ситуаціях.

Структурні елементи організації процесу вивчення нового матеріалу: повідомлення теми, цілей і завдань уроку, мотивація навчально-пізнавальної діяльності учнів; сприйняття та первинне усвідомлення нового матеріалу, осмислення зв'язків і співвідношень в об'єктах вивчення; узагальнення та систематизація знань.

Завдання вчителя: дібрати педагогічно доцільний зміст і обсяг нового навчального матеріалу, оптимальні методи та прийоми його реалізації, забезпечити доцільність поєднання своїх дій і дій учнів на етапі вивчення нового матеріалу; створити оптимальні умови для творчої праці учнів у навчальному процесі та використанні набутих знань у практичній діяльності.

Види дидактичних вправ: вступні; тренувальні, творчі.

4. Закріплення, систематизація та узагальнення знань учнів

Правильна організація закріплення, систематизація та узагальнення знань учнів сприяє підвищенню рівня їх навчальних досягнень.

Організація: добір змісту тих елементів знань, які підлягають закріпленню; добір відповідного дидактичного матеріалу (вправи, запитання, мовленнєві зразки тощо); підпорядкування зазначеного матеріалу поставленій меті складової структури уроку; визначення форми виконання навчальних завдань щодо закріплення знань учнями (самостійно, за допомогою вчителя, чи сильних учнів, групами, індивідуально, колективно), організація контролю та корекції знань учнів у процесі їх закріплення, систематизації та узагальнення.

5. Завдання додому й інструктаж до його виконання

Домашня навчальна робота тісно пов'язана з роботою на уроці та розрахована на розвиток самостійності учнів і їх творчого мислення.

Мета домашньої роботи учнів: закріплення, поглиблення, розширення, систематизація та узагальнення знань, набутих на уроці. У процесі виконання домашнього завдання в учнів формуються загальнонавчальні та спеціальні вміння і навички, прийоми здійснення самоорганізації та самоконтролю, формуються способи раціональної організації самоосвіти.

Види домашніх завдань: засвоєння теоретичного матеріалу; формування навичок та умінь; застосування набутих знань і умінь за різних умов; узагальнення і систематизація знань; пропедевтичні завдання; комбіновані домашні завдання.

Вимоги до домашнього завдання: інформувати до дзвінка; подавати короткий або повний інструктаж до виконання; не перевантажувати учнів домашніми завданнями; за необхідності диференціювати завдання або пропонувати індивідуальні роботи; підказувати раціональні способи та прийоми його виконання.

Зразки типів і структур уроків української мови

Урок вивчення нового матеріалу

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Актуалізація опорних знань.
3. Повідомлення теми та мети уроку.
4. Пояснення вчителем нового матеріалу.

5. Вправи на закріплення одержаних знань.
6. Підсумки уроку.
7. Завдання додому та інструктаж про його виконання.

Урок формування умінь і навичок

1. Повідомлення мети роботи, усвідомлення її учнями.
2. Відтворення теоретичних відомостей, необхідних на уроці.
3. Виконання учнями вправ.
4. Перевірка якості самостійної роботи учнів.
5. Завдання додому та інструктаж про його виконання.
6. Підведення підсумків уроку.

Урок контрольної роботи

1. Повідомлення мети перевірки та способів її проведення.
2. Усна перевірка знань учнів (фронтально).
3. Самостійне виконання учнями контрольної роботи.
4. Відповіді вчителя на запитання учнів.
5. Підведення підсумків уроку.
6. Завдання додому та інструктаж про його виконання.

Урок аналізу контрольної роботи

1. Вступне слово вчителя.
2. Бесіда про характер недоліків і помилок.
3. Робота над помилками.
4. Підведення підсумків роботи.
5. Завдання додому та інструктаж про його виконання.

Урок узагальнення вивченого

1. Перевірка домашнього завдання.
2. Повідомлення мети уроку.
3. Аналіз матеріалу з метою узагальнення вивченого.
4. Робота над висновками.
5. Вправи на застосування узагальнюючих правил.
6. Оголошення оцінок.

7. Завдання додому та інструктаж про його виконання.
8. Підсумки уроку.

Урок повторення

1. Ознайомлення учнів із завданням уроку.
2. Повторення вузлових питань розділу.
3. Усні та письмові вправи на матеріалі повторення.
4. Підсумки проведеної роботи.
5. Виставлення оцінок.
6. Завдання додому та інструктаж про його виконання.

Урок навчального переказу

1. Вступна бесіда.
2. Читання тексту.
3. Бесіда над змістом прочитаного.
4. Складання плану.
5. Мовний аналіз тексту.
6. Повторне читання тексту.
7. Підготовка чорнового варіанта переказу.
8. Редагування роботи і переписування її начисто.
9. Перевірка й аналіз робіт.
10. Доопрацювання переказів.

Урок контрольного переказу

1. Вступне слово вчителя.
2. Читання тексту.
3. Пояснення нових слів і запис їх на дошці.
4. Самостійне складання учнями плану.
5. Повторне читання тексту.
6. Написання переказу в чорновому варіанті.
7. Переписування робіт начисто.
8. Самостійна перевірка написаного.

Урок аналізу контрольного переказу

1. Вступне слово вчителя.
2. Загальна оцінка якості виконання переказу.
3. Розгляд кращих робіт.
4. Аналіз допущених у переказах недоліків і помилок.
5. Виконання вправ на подолання помилок.
6. Завдання додому та інструктаж про його виконання.

Урок навчального твору

1. Вступна бесіда (тема, мета, особливості жанру).
2. Ознайомлення із зразком.
3. Робота над усвідомленням теми та основної думки твору.
4. Колективне складання плану письмової роботи.
5. Складання усного твору.
6. Написання твору на чернетці.
7. Удосконалення написаного.
8. Перевірка й аналіз творів.
9. Доопрацювання робіт і переписування їх начисто.

Урок контрольного твору

1. Вступне слово вчителя.
2. Самостійне складання плану твору.
3. Написання роботи на чернетці.
4. Редагування твору та переписування начисто.
5. Самостійна перевірка написаного.

Урок аналізу контрольного твору

1. Вступне слово вчителя.
2. Загальна характеристика виконання твору.
3. Розгляд кращих робіт або фрагментів з них.
4. Колективний аналіз допущених помилок.
5. Проведення вправ на подолання помилок.
6. Індивідуальна робота учнів над помилками.
7. Завдання додому та інструктаж про його виконання.

Організація уроку є одним із основних його аспектів. Мета організації полягає в забезпеченні успішної реалізації змісту та завдань навчання, умов для ефективної взаємодії вчителя й учнів у навчально-виховному процесі. Науковці та учителі-практики виділяють два аспекти організації уроку: *упорядкованість і спрямованість*. Із точки зору забезпечення впорядкованості уроку організація передбачає раціональність його структури в цілому та структурних компонентів зокрема; педагогічної діяльності вчителя, навчально-пізнавальної діяльності учнів, стосунків між ними; матеріально-технічне оснащення уроку, раціональне використання часу на уроці.

Успішна реалізація навчального матеріалу на уроці значною мірою залежить від раціональної організації педагогічної праці вчителя-словесника та навчально-пізнавальної діяльності учнів. Організація педагогічної діяльності вчителя на уроці передбачає:

1. Постановку доцільної та раціональної мети (*практичної, виховної, загальноосвітньої та розвивальної*) і завдань навчання;
2. Мотивацію спільної діяльності вчителя й учнів;
3. Знання умов навчання: вікових особливостей учнів, специфіки конкретного класу;
4. Планування, нормування діагностування, прогнозування, стимулювання, контроль і корекцію процесу навчання та його результативності;
5. Знання основних методичних вимог до сучасних уроків української мови;
6. Урахування дидактичних і методичних принципів навчання;
7. Використання раціональної й ефективної технології навчання.

Підготовка до складання поурочних планів з української мови:

1. Ознайомитися із змістом відповідного розділу курсу української мови: проаналізувати зміст програми «Українська мова» 5-9 класи; ознайомитися з матеріалами підручників «Українська мова».
2. Визначити обсяг знань, умінь і навичок.

3. Дібрати або виготовити дидактичний матеріал (тексти та приклади до вправи для осмислення й усвідомлення теоретичного матеріалу), наочні посібники, підготувати технічні засоби навчання.
4. Визначити тип і структуру уроку, забезпечити органічний зв'язок між вивченням програмового матеріалу та формуванням комунікативних умінь і навичок учнів, розвиток їх мислення, мовлення, вдосконалення естетичних смаків, виховання самостійності і активності розумової діяльності.
5. Скласти план і конспект уроку:
 - продумати всі етапи уроку, здійснити правильне дозування часу, спланувати використання наочних посібників, технічних засобів навчання, дидактичного матеріалу;
 - дібрати методи та прийоми роботи з класом;
 - спиратися на принципи системності та послідовності навчання;
 - визначити місце нового матеріалу в структурі теми, розподілу;
 - забезпечити послідовність етапів уроку, яка відповідає б його дидактичній меті;
 - створювати проблемні ситуації;
 - планувати поступовий перехід до самостійної роботи учнів;
 - після кожного етапу уроку планувати підсумок роботи.

Планування уроків української мови

Специфіка педагогічної технології полягає в тому, що в ній констатується і здійснюється такий навчальний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Основою послідовної організації навчання є оперативний зворотний зв'язок, який пронизує весь навчальний процес.

Відповідно до програм навчання української мови передбачено комплексне досягнення **практичної, виховної, загальноосвітньої та розвивальної мети.**

Навчальна мета передбачає навчання учнів говоріння, аудіювання, письма, читання українською в межах тематики та мовного матеріалу, визначених програмою; сприяє розширенню загального та філологічного світогляду учнів.

Розвивальна мета спрямована на розвиток інтелектуальної, пізнавальної діяльності учнів, їх мовних здібностей.

Виховна мета забезпечує моральне, естетичне, трудове виховання учнів засобами української мови.

Виходячи із загальної кінцевої мети навчання, вчитель визначає конкретну мету уроку: практичну загальноосвітню, розвивальну, виховну. Формулюючи практичну мету, вчитель визначає, чого конкретно він буде навчати учнів на уроці. Доцільно починати формулювання практичної мети словами «вчити...» або «навчити...», якщо подається новий матеріал – «ознайомити...».

Плануючи досягнення розвивальної, виховної мети, вчитель повинен чітко визначити відповідний потенціал навчального матеріалу уроку та своїх дій.

Планування починається складанням **тематичного плану**. Він дозволяє вчителю бачити в цілому цикл уроків за темою, роль і місце кожного уроку в ньому й завдяки цьому добирати найбільш ефективні методи, прийоми та засоби навчання для вирішення завдань на шляху досягнення кінцевої мети в оволодінні учнями конкретними комунікативними навичками та вміннями.

Для складання тематичного плану варто:

- визначити характер мовного та мовленнєвого матеріалу кожного уроку, передбачених підручником;
- вивчити методичні рекомендації до уроку мови та сформулювати мету кожного уроку з урахуванням етапів роботи над навчальним матеріалом і вимог програми;
- визначити необхідні для досягнення мети методи та прийоми навчання;
- спланувати домашнє завдання;
- забезпечити оснащення уроку як технічними, так і традиційними засобами навчання;
- урахувати специфіку роботи в певному класі (рівень підготовки учнів, їх пізнавальну активність, уміння використовувати різні види вправ, інтерес до предмета, ставлення до вчителя тощо).

Тематичний план є основою для **поурочного планування**, в якому розкривається зміст кожного уроку. Під час планування і складання плану-конспекту уроку необхідно пам'ятати, що:

- на уроці мови формуються мовленнєві навички та вміння;
- змістом уроку є певний комплекс вправ, які виконуються в чіткій послідовності;
- завдання кожного уроку визначається залежно від його місця в тематичному циклі;
- для формування мовленнєвих навичок і розвитку вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності і повинен виконуватися відповідний комплекс вправ;
- мовленнєва практика (вправи) повинна імітувати процес мовленнєвого спілкування, тобто мати комунікативну спрямованість, мотивованість і ситуативну зумовленість;
- ефективність уроку визначається ступенем мовленнєвої активності учнів;
- урок повинен передбачати систематичний і планомірний контроль рівня сформованості мовленнєвих навичок, умінь учнів і сприяти здійсненню диференційованого підходу до навчання;
- зміст уроку повинен готувати учнів до виконання домашнього завдання;
- урок повинен проводитися доступними для розуміння учнів формами;
- діяльність учителя повинна викликати інтерес і пізнавальну активність учнів;
- у процесі планування необхідно враховувати вікові особливості учнів.

Як планувати урок з української мови?

1. *Мотивація.* Чому цей урок важливий, як він пов'язаний з тим, чого я вже навчив, і з тим, чого будуть навчати? Які можливості надає урок для розвитку мовлення, мислення?
2. *Завдання уроку.* Розуміння яких проблем буде досягатися? Які дії учнів передбачено?

3. *Передумови.* Що учень має вже знати, що повинен уміти робити для того, щоб успішно засвоювати урок?
4. *Оцінювання.* Яких доказів того, що учні дійсно навчилися, бути знайдено?
5. *Ресурси та використання часу, необхідного для навчального процесу.*
6. *Групування.* Як мають бути згруповані учні для навчального процесу?
7. *Власне урок.* Актуалізація опорних знань, умінь і навичок учнів. Підвести учнів до формування запитань і цілей навчання, а також до оцінювання своїх попередніх знань.
8. *Усвідомлення змісту.* Яким чином учні досліджуватимуть зміст, як вони будуть відслідковувати усвідомлення змісту?
9. *Рефлексія.* Яким чином можна використати зміст уроку? Спрямування на обмірковування нових знань, на запитання, що залишилися, на розв'язання заплутаних моментів.
10. *Закінчення.* Яких результатів треба досягти на уроці? Наскільки бажаним є остаточне розв'язання проблем?

Аналіз уроку української мови

Правильний і глибокий педагогічний аналіз уроку сприяє поліпшенню як усього навчального процесу, так і окремих його ланок. Об'єктивний аналіз підвищує рівень навчання, спонукає до самоконтролю, здійснює контроль, допомагає втіленню рекомендацій науки в практику.

Умовно можна запропонувати такі типи аналізу: повний, аспектний, комплексний. Зупинимося лише на деяких аспектах аналізу, які, на наш погляд, не викликають сумніву своєю доцільністю, науковістю.

Повний аналіз уроку містить у собі розгляд його найважливіших елементів: його змісту, методів і прийомів навчання, взаємодії вчителя й учнів на уроці, взаємозв'язку його типу та структури. Наслідком такого аналізу можуть і повинні бути висновки та пропозиції, що стосуються удосконалення процесу навчання. Урок ми повинні розглядати цілісно, як організаційну форму, в якій усі елементи взаємозв'язані, підпорядковані логіці процесу навчання. Виділені елементи розглядаються й оцінюються щодо дидактичних і виховних завдань уроку,

насамперед щодо найважливіших вимог до сучасного уроку: його структурна чіткість і завершеність, цілеспрямованість, різноманітність методів і прийомів, активність і самостійність учнів на уроці, творчий характер уроку, висока науковість та ідейна спрямованість, керівна роль учителя, виховна і розвивальна роль уроку.

Повний аналіз уроку поєднує в собі такі елементи:

- загальну характеристику мети уроку;
- визначення типу та структури уроків, їх характеристику;
- аналіз змісту уроку;
- аналіз методів і прийомів навчання на уроці;
- аналіз діяльності вчителя й учнів на уроці;
- загальні висновки про ефективність уроку.

Аспектний аналіз – це аналіз однієї з сторін уроку: психологічної, дидактичної, виховної, організаційної, санітарно-гігієнічної – з метою більш поглибленого вивчення його ефективності.

Аналіз може бути **комплексним**, тобто охоплювати декілька уроків з однієї теми. За характером він близький до повного. Дидактичний аналіз передбачає аналіз уроку з основних дидактичних вимог до мети, змісту, методів, засобів, структури уроку.

Організаційний аспект аналізу передбачає вивчення засобів організації занять на різних аспектах, оснащення уроку наочністю, посібниками, технічними засобами навчання, а також раціональним використанням часу, дотриманням режиму щодо санітарно-гігієнічних вимог.

Виховний аспект передбачає аналіз виховного впливу на учнів змісту уроку, його методів, засобів, а також особистості вчителя, його такту. Під час будь-якого аналізу слід звернути увагу на етико-естетичну сторону уроку.

Схема спостереження та аналізу уроку з української мови

I. Загальні відомості про урок.

1. Мета відвідання уроку.

2. Дата; клас; прізвище, ім'я, по батькові вчителя; кількість учнів за списком, скільки присутніх; де проводиться урок (кабінет, клас); обладнання, підготовка учнів до уроку (наявність на столах зошитів, підручників, словників та ін.).

3. Тема уроку, його місце в системі уроків з розділу програми, який вивчається.

4. Мета уроку (навчальна, виховна, розвивальна). Інформація вчителя про мету уроку. Правильність вибору мети відповідно до програмових вимог.

II. Тип і структура уроку: уроки засвоєння нових знань і формування вмінь і навичок; закріплення знань, умінь і навичок; повторення матеріалу і розвитку вмінь і навичок; узагальнення вивченого, систематизації і вдосконалення навичок; розвитку зв'язного мовлення; перевірки знань, умінь і навичок (контрольний диктант, переказ, твір, залік та ін.), аналізу письмових робіт та ін. Відповідність типу уроку темі і дидактичній меті. Логічний взаємозв'язок і послідовність структурних частин уроку.

III. Аналіз змісту уроку.

1. Відповідність змісту теоретичного матеріалу програмі.

2. Якість, характер, виховний потенціал використаних на уроці текстів, їхня художність, пізнавальність, доступність, зв'язок із життям, насиченість засвоєними граматичними явищами.

3. Самостійна творча пошукова робота учнів.

4. Виразне читання на уроці.

5. Докладне визначення основного змісту опорних знань.

6. Повторення і його зв'язок з поясненням нового матеріалу.

IV. Аналіз методів і організації навчання.

1. Форми, методи і прийоми організації перевірки домашнього завдання, вивчення нового матеріалу (актуалізація опорних знань, робота з підручником, довідковою літературою, періодичними виданнями тощо), закріплення (вправи, які використовуються для формування вмінь і навичок).

2. Види робіт з культури мовлення та розвитку усного й писемного мовлення. Культура мовлення вчителів та учнів.

3. Використання наочності, доцільність застосування технічних засобів навчання.

4. Шляхи підвищення творчої активності учнів.

5. Індивідуальні і диференційовані завдання для школярів щодо їхніх можливостей, вікових особливостей, підготовки. Елементи ігрової діяльності на уроці, їхня доцільність.

6. Виховна спрямованість уроку. Емоційно-естетичний вплив на учнів.

7. Нове у роботі вчителя і в творчості школярів.

8. Педагогіка співробітництва, співдружності і співтворчості вчителя та учнів, а також школярів між собою; доброзичливість, довір'я, вимогливість педагога, уміння бачити кожного учня.

9. Прийоми підготовки учнів до виконання домашнього завдання як творчого продовження уроку.

10. Поточний і тематичний контроль знань учнів. Підведення підсумків уроку. Мотивація оцінювання знань, умінь і навичок.

11. Грамотне, акуратне, каліграфічне оформлення всіх видів записів учителем та учнями (у класному журналі, робочих планах, у щоденниках, зошитах, на дошці).

12. Зовнішній вигляд учителя, школярів та їхніх робочих місць.

13. Дотримання гігієнічних і санітарних вимог. Виконання обов'язків черговими.

14. Розподіл і раціональне використання часу на уроці.

V. Загальні підсумки уроку

1. Реалізація мети, завдань уроку, програмових вимог.

2. Якість знань, умінь і навичок учнів.

3. Пропозиції щодо вдосконалення роботи педагога і поради учням.

Аналіз змісту етапів уроку

Організація класу та повідомлення завдань уроку

Підготовка до уроку, чистота і порядок у класній кімнаті, готовність до роботи тощо; обладнання уроку, організація класу; постановка цілей і завдань уроку.

Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

Як відтворювалися знання, чи застосовувалися вони в новій ситуації, що поглибили на уроці, які навички активізували, як описувалися учні, чи активно працювали, чи залучалися до виправлення помилок, неточностей, які методичні прийоми застосовували, наскільки об'єктивно виставляли оцінки, як перший етап пов'язувався з наступним тощо.

Формування нових понять і способів дій

Чи були поставлені перед учнями основні завдання вивчення теми, як здійснювалася мотивація навчання, чи викликався інтерес до теми, чи забезпечувалася реалізація принципів науковості, систематичності, доступності, наступності, проблемності; чи всі питання добре висвітлені в поясненні вчителя, які методи та прийоми застосовувалися, як вони поєднувалися, чи створювалася проблемна ситуація, як вона розв'язувалася, чи встановлювалися міжпредметні зв'язки, чи зрозуміли новий матеріал учні, як пов'язаний другий етап уроку з третім.

Формування вмінь і навичок учнів

(вправи на застосування знань)

Чи вдало дібрані вправи, чи логічною була їх послідовність, чи сприяли вони здійсненню навчальної, виховної та розвивальної мети в єдності, чи забезпечувалася самостійність учнів під час виконання вправ, чи проводилася робота над помилками, чи організовувався самоконтроль за якістю виконання вправ, чи підводилися підсумки їх виконання, чи поєднувалася колективна робота з індивідуальною, чи диференціювалися завдання для різних за рівнем підготовки учнів, як встановлювався зв'язок з наступним етапом уроку, як були використані виховні можливості дидактичного матеріалу, які прийоми виховного впливу застосовувалися.

Завдання додому

Який обсяг і характер домашнього завдання, чи зможуть школярі його виконати за відведений час, чи передбачав учитель способи підвищення інтересу учнів до виконання домашнього завдання, як провів інструктаж, як повідомив вимоги до оформлення домашньої роботи, чи диференціювалися завдання, чи записане воно на дошці, чи перевірялась уважність учнів під час запису.

Примітка. Послідовність етапів може змінюватися залежно від дидактичної мети, характеру навчального матеріалу тощо або ж окремі з них можуть скорочуватися за рахунок інших чи випадати зовсім (наприклад, актуалізація опорних знань чи ознайомлення з новими поняттями та способами дій тощо).

Результативність уроку

Наскільки успішно розв'язані на уроці освітні, виховні, розвивальні цілі; якість знань (свідомість, міцність, глибина, дієвість), уміння застосувати їх на практиці; які практичні уміння та навички вироблені на уроці, які елементи мали найбільш виховний вплив на учнів.

Поведінка вчителя на уроці: педагогічний такт і культура мовлення, вміння науково організувати працю на уроці, ставлення до учнів; чи раціонально використовує час, чи володіє класом, чи підвищує активність учнів, чи викликає інтерес до предмета, чи володіє емоційністю викладу, чи користується авторитетом тощо.

Поведінка учнів на уроці: ступінь активності та дисциплінованості, культура мовлення, ступінь загального розвитку, ставлення до вчителя і один до одного, наявність інтересу до навчального предмета тощо.

Висновки та пропозиції

Які конкретні висновки та пропозиції можна зробити до аналізованого уроку? (Яка загальна оцінка уроку, що цінного з цього уроку можна рекомендувати вчителям для впровадження в практику, як позбутися наявних недоліків і закріпити успіх на наступних уроках, як удосконалювати процес навчання на уроці, поліпшувати якість уроку, тобто підвищувати педагогічну майстерність вчителя-словесника).

Завдання для проведення аналізу окремих елементів уроку української мови

1. Визначте цілі (навчальні, виховні, розвивальні) і тип уроку. Простежте за тим, які прийоми використовувалися для досягнення основних цілей уроку, дайте оцінку їх ефективності. Визначте зв'язок цього уроку з попередніми уроками.
2. Виділіть етапи уроку та зафіксуйте час, який відводився на кожний з них. Визначте рівень відповідності структури уроку його цілям.
3. Зафіксуйте етапи уроку, визначте завдання та зміст кожного з них. Зверніть увагу на те, як здійснюється перехід від одного етапу до іншого.
4. Зафіксуйте вправи, які використовувалися на уроці. Зверніть увагу на чіткість інструкції учителя та відповідність їм дій учнів, на наявність контролю. Визначте форми взаємодії учителя й учнів під час проведення вправ, оцініть їх ефективність.
5. Запишіть вправи, які використовувалися на кожному етапі уроку, фіксуючи їх послідовність. Оцініть їх відповідність поставленим цілям, етапам формування мовленнєвих умінь і навичок. Визначте співвідношення між тренувальними та мовленнєвими вправами.
6. Простежте за використанням на уроці наочності. Зафіксуйте, на якому етапі уроку, які конкретно засоби унаочнення застосовувалися, визначте їх мету. Оцініть відповідність використаної наочності поставленим цілям, її доцільність, якість естетичного виконання.
7. Простежте за використанням дидактичного матеріалу на уроці. Зафіксуйте, на якому етапі уроку та з якою метою використовується роздавальний матеріал. Оцініть відповідність його змісту та форми поставленій меті. Охарактеризуйте форму та якість контролю під час роботи учнів з роздавальним матеріалом. Оцініть якість виготовлення вчителем роздавального матеріалу.
8. Простежте за використанням технічних засобів навчання на уроці. Зафіксуйте, які засоби, на якому етапі, з якою метою застосовувалися учителем. Оцініть методичну доцільність їх використання.

9. Простежте за досягненням навчальних, виховних, розвивальних цілей уроку. Визначте, які прийоми використовував учитель для виховання учнів, розвитку їх пізнавальних інтересів, пам'яті, уваги, уяви тощо для формування навичок самостійної роботи над мовою, для розширення їх світогляду.

10. Простежте за мовою вчителя на уроці. Оцініть її правильність, виразність, емоційну забарвленість. Встановіть співвідношення між мовленням учителя й учнів на уроці.

11. Простежте за мовленнєвими помилками на уроці, визначте їх характер (орфоепічні, лексичні, граматичні тощо). Установіть причину та запропонуйте шляхи їх усунення. Зверніть увагу на те, які способи усунення та виправлення помилок використовує вчитель.

12. Простежте за дисципліною у класі та організацією уроку. Визначте ступінь інтенсивності роботи учнів на уроці. Зверніть увагу на те, чи не було загублено час. Зафіксуйте, які прийоми використовує вчитель для економії часу та більшої ефективності уроку.

13. Простежте за тим, як учитель використовує дошку на уроці. Зафіксуйте, які записи були зроблені на уроці, визначте їх мету. Оцініть грамотність записів, правильність розташування, їх доцільність і достатність.

14. Простежте за опитуванням учнів та оцінюванням рівня сформованості їх мовленнєвих навичок та умінь. Зверніть увагу на те, як оцінювалися мовленнєві дії учнів, як вівся облік оцінок. Проаналізуйте виставлені учителем оцінки за урок.

15. Простежте за організацією початку уроку. Зверніть увагу на те, чи готовий клас до уроку і чи не було втрачено час через погану організацію уроку. Визначте, в якій формі проводився початковий етап уроку, яка його мета. Охарактеризуйте зв'язок цього етапу з наступними. Вкажіть, як інакше можна було б розпочати урок.

16. Простежте за перевіркою домашнього завдання та поясненням нового матеріалу. Зафіксуйте, на якому етапі уроку вчитель перевіряв домашнє завдання, який його зв'язок з метою уроку.

17. Зафіксуйте час, коли вчитель подає домашнє завдання, обґрунтуйте доцільність моменту. Визначте зміст і обсяг домашнього завдання. Простежте, чи перевіряв учитель правильність запису домашнього завдання учнями у щоденниках.

18. Простежте за поясненням нового граматичного матеріалу. Зверніть увагу на те, як учитель знайомить учнів з новим граматичним явищем. З'ясуйте, чи були враховані труднощі засвоєння цього граматичного явища.

19. Простежте, як відбувся завершальний етап уроку, чи вчасно було його проведено. Зафіксуйте, як учитель підводить підсумки уроку. Дайте оцінку об'єктивності виставлених учителем оцінок.

20. Простежте за розвитком монологічного мовлення учнів на уроці. Зверніть увагу на те, як учитель умотивовує говоріння учнів, чи правильно створює навчальні мовленнєві ситуації. Запишіть, які вправи використовує вчитель, оцініть їх відповідність етапу розвитку вмінь монологічного мовлення.

21. Простежте за розвитком діалогічного мовлення учнів на уроці. Зверніть увагу на те, як учитель умотивовує говоріння учнів, чи правильно створює навчальні мовленнєві ситуації.

Виділяються такі етапи аналізу уроку: підготовчий, спостереження і фіксація ходу уроку, обробка даних і пов'язана з цим додаткова робота, усний аналіз, наступна робота з учителем (студентом-практикантом).

Спостереження уроку – це планомірне сприймання педагогічних фактів і явищ, що дозволяють простежити упродовж навчально-виховного процесу на уроці ті зміни, які відбуваються в об'єктах сприймання. Технологія спостереження передбачає розуміння сукупності прийомів і засобів фіксації педагогічних фактів та явищ. Вона визначається об'єктом переважного спостереження на уроці (діяльність учителя, діяльність учителя – учнів та ін.), аспектом або фрагментом уроку, який буде переважати у процесі спостереження.

Якщо спостерігається урок у цілому і пропонується дати загальний його аналіз, тобто охарактеризувати організаційний, дидактичний, психологічний,

виховний, санітарно-гігієнічний аспекти, а також його ефективність, то варто використати традиційну технологію спостереження.

У робочому зошиті студенти-практиканти роблять такі записи:

Дата... Клас... Учитель... Кількість присутніх... відсутніх учнів...

Мета відвідання уроку...

Тема уроку... Мета уроку... Обладнання уроку...

Тоді лист паперу ділиться вертикальною лінією на дві частини. У правій частині фіксуються етапи та зміст уроку, а в лівій робиться оцінка його основних компонентів, тобто оцінка змісту навчального матеріалу, методики навчання, організації навчального процесу тощо. Оцінювання можна здійснювати за допомогою позначок. Наприклад, «+» (плюс) означає позитивну оцінку відповідної навчальної ситуації, «-» (мінус) – побажання вдосконалити проведення фрагменту, незадовільну оцінку і тощо.

Виділяють такі види аналізу уроку: повний (загальний), фрагментарний і поетапний.

Під час педагогічної практики виникає необхідність звернути особливу увагу на певний фрагмент уроку, діяльності учителя та учнів, на параметри, що характеризують об'єкт або аспект навчально-виховного процесу. Фрагментами спостереження на уроці можуть бути: структурні складові уроку (перевірка домашнього завдання, засвоєння нових знань, закріплення нового матеріалу, домашнє завдання тощо); основні види навчальної діяльності вчителя на уроці; окремі види навчальної діяльності учнів на уроці.

Для фрагментарного аналізу уроку можна запропонувати мікрогрупі студентів такі завдання:

1. Оцінити урок з точки зору врахування учителем дидактичних і власне методичних принципів, правильності визначення мети уроку та її реалізації.
2. Визначити рівень пізнавальної активності учнів на уроці.
3. Установити, наскільки ефективною виявилась проведена робота (наприклад, навчання учнів навичкам виразного читання).

4. З'ясувати, які види словникової роботи були використані вчителем на уроці і якого навчального результату він досяг.
5. Як здійснювався диференційований підхід до учнів на уроці.
6. Оцінити якість використаного учителем матеріалу тощо.

ЗРАЗКИ ВАРІАНТІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ

1. Напишіть реферат на тему (за вибором студента):
 - «Необхідність врахування статусу української мови у процесі її вивчення здобувачами освіти у ЗЗСО».
 - «Місце та значення української мови серед інших навчальних предметів в загальноосвітніх закладах України».
 - «Мовна особистість – наслідок реалізації мовної освіти в Україні».
2. Підготуйте повідомлення про лінгводидактичну спадщину К.Д. Ушинського.
3. Укладіть бібліографію статей про методи та прийоми навчання української мови, які опубліковані за останні п'ять років у журналах «Українська мова і література в школі», «Дивослово». Опрацюйте ці статті та підготуйте доповідь «Система інноваційних методів як засіб реалізації освітньо-виховних завдань уроку української мови».
4. Підготуйте письмове повідомлення на одну із тем:
 - «Проблема структури уроку вимагає переосмислення».
 - «Тип уроку – це замкнена структура чи творчий процес?».
5. Підготувати два розгорнутих конспекти уроків:
 - до розділу «Фонетика», «Орфоепія», «Графіка» у 5 класі (тип уроку: вивчення нового матеріалу);
 - до розділу «Стилістичні засоби лексики» у 8 класі (тип уроку: комбінований).
6. Розробіть урок з теми до розділу «Лексикологія» для 6 класу, дотримуючись принципів наступності й перспективності.

7. Ознайомтеся із нетрадиційними уроками в методичних журналах. Напишіть за аналогією конспект уроку, використовуючи нетрадиційні методи навчання фразеології в 5 класі.
8. Підготуйте конспект уроку з теми розділу «Будова слова» в 5 класі, який ілюстрував би інтерактивну діяльність і сприяв поглибленню мовної компетенції та комунікативних умінь школярів.
9. На етнокультурознавчій основі розробіть урок зі «Словотвору» в 5 класі.
10. Складіть план виховної роботи з класом за технологією колективної творчої справи.
11. Складіть розгорнутий план-конспект комбінованого уроку української мови та проведіть його у класі.
12. На прикладі перевірки домашнього завдання на комбінованому уроці покажіть можливості органічного поєднання фронтальної, індивідуальної і групової роботи.
13. Складіть розгорнутий план-конспект вступного уроку або уроку вивчення нового матеріалу та проведіть його.
14. Складіть розгорнутий план-конспект уроку формування знань, умінь і навичок, проведіть його.
15. Складіть план-конспект уроку узагальнення вивченого та проведіть його.
16. Розробіть систему запитань (аналітичні, навідні, риторичні, синтетичного характеру) для бесіди з учнями на уроці узагальнення вивченого.
17. Складіть тестові завдання різних рівнів складності для тематичного оцінювання учнів.
18. Складіть розгорнутий план-конспект уроку навчального переказу та проведіть його.
19. Підготуйте та проведіть нестандартний урок з української мови.
20. Розробіть урок з використанням проблемного викладу навчального матеріалу.
21. На прикладі одного уроку покажіть використання частково-пошукового методу.

22. Розробіть методику формування 2-3 мовних понять з курсу української мови.
23. Розробіть розгорнутий план-конспект уроку, під час якого тема вивчається шляхом застосування методу спостереження й аналізу мовних явищ.
24. На прикладі одного уроку покажіть різні прийоми роботи з формування дослідницьких умінь школярів.
25. Розробіть фрагмент уроку з розгорнутим описом роботи за підручником української мови.
26. Розробіть фрагмент уроку з розгорнутим описом роботи зі словником (орфографічним або тлумачним, або морфемним тощо) української мови. Підготуйте пам'ятку з цього виду діяльності.
27. Підготуйте завдання, які сприяють формуванню пізнавальної активності, самостійності учнів, ґрунтовності їхніх знань.
28. Підготуйте дидактичний матеріал для індивідуальної, групової і фронтальної роботи учнів.
29. Користуючись схемою аналізу, проаналізуйте урок української мови, проведений вчителем.
30. Користуючись схемою аналізу, проаналізуйте урок української мови проведений студентом-практикантом.
31. Користуючись схемою аналізу, проаналізуйте урок української мови, який ви провели.
32. Користуючись схемою аналізу, проаналізуйте позакласний захід.
33. Підготуйте та проведіть виховну годину в класі.
34. Вивчіть досвід одного з вчителів української мови.
35. Підготуйте аналіз перевірених вами зошитів з української мови
36. Візьміть участь у проведенні батьківських зборів класу.
37. Проведіть експериментальну перевірку методичних рекомендацій.
38. Проаналізуйте послідовність роботи над написанням навчального переказу.
39. Розробіть фрагмент уроку (етап актуалізації опорних знань) із теми «Тексти різних типів: розповідь, опис, міркування» у 5 класі.

40. Опишіть методику застосування алгоритмів під час вивчення морфології (розробіть зразки алгоритмів: альтернативного та алгоритму-інструкції).

ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ВЧИТЕЛІВ

Орієнтовний план вивчення досвіду вчителів

1. Анкетні дані вчителів (внз, ліцей, стаж роботи, звання, громадська робота).
2. Якими новими технологіями навчання користується учитель?
3. У чому це проявляється (на уроках, у позакласній роботі)?
4. Описати нові форми роботи (нові типи уроків, форми роботи з учнями, дидактичний матеріал тощо).
5. Як запроваджується досвід роботи вчителя в практику ліцею? Навести приклади.

Орієнтовна схема проведення педагогічного дослідження (експерименту)

Педагогічний експеримент необхідний для:

- установлення залежності між педагогічним впливом і досягнутим результатом у навчанні, вихованні;
- виявлення залежностей між певними умовами та системою вимог і досягнутим педагогічним результатом;
- порівняння ефективності двох чи більше варіантів педагогічного впливу або умов і вибору з них оптимального щодо якості та критеріїв (ефективність, час, зусилля тощо);
- знаходженню причинних зв'язків.

Проведення констатувального експерименту (вивчення педагогічних явищ)

1. Для встановлення вихідного рівня сформованості в учнів якостей, що вивчаються, практикується проведення аналізу контрольних робіт, їх види: письмові, усні, поточні, підсумкові; колективні й індивідуальні.

2. Контрольні містять запитання або завдання, відповіді на які дають можливість досліднику встановити рівень впливу факторів, що вивчаються. Поряд з такими роботами застосовуються завдання текстового характеру, що

безпосередньо визначають наявність і рівень сформованості в учнів певних якостей.

3. До завдань контрольної роботи, ставляться такі вимоги:

– виконання завдань повинно створювати уяву про особливості розумової діяльності учнів, рівень розвитку вмінь самостійно мислити та виконувати отримане завдання;

– виконання завдань повинно показувати сформованість найбільш універсальних та інтегрованих прийомів навчальної праці.

Проведення формувального експерименту (для підтвердження гіпотези дослідження)

За місцем проведення розрізняють:

– природний педагогічний експеримент (проводиться у звичайних умовах діяльності);

– лабораторний педагогічний експеримент (передбачає використання дослідником спеціальних методик і проводиться у штучно створених умовах, які сприяють забезпеченню наукової чистоти експерименту й оптимальному просуванню до істини).

Вибір структури експериментального дослідження

Існує паралельний експеримент (найбільш поширений) і послідовний експеримент. Під час паралельного експерименту вибираються два однорідних об'єкта (класи або групи):

– експериментальний (уводиться в дію активний фактор впливу, наприклад, експериментальна методика навчання);

– контрольний (навчальний процес залишається незмінним).

Після завершення експерименту зіставляються результати експериментального та контрольного об'єктів і масової практики. Узагальнюються результати дослідження і формулюються висновки та рекомендації щодо впровадження в масову практику.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Базами педагогічних практик можуть бути загальноосвітні ліцею, ліцею з поглибленим вивченням окремих предметів, гімназії, ліцеї або середні спеціальні навчальні заклади III рівня акредитації. Навчальний заклад, у якому буде проведена виробнича навчально-виховна педагогічна практика студентів-бакалаврів, повинен відповідати таким основним вимогам: мати хорошу матеріальну базу, необхідну для проведення практики, достатню кількість середніх класів, у навчальному закладі повинні викладати вчителі першої й вищої категорій, адміністрація й педагогічний колектив повинні дати згоду прийняти студентів на виробничу практику у межах визначеного терміну.

Виробнича навчально-виховна педагогічна практика студентів III курсу Факультету філології включає 4-5 днів спостереження уроків та роботи класу, за яким закріплений студент, і проведення уроків зі спеціальності упродовж шести (Філологія) / восьми (Середня освіта) тижнів роботи в школі. Крім цього, студент бере активну участь у роботі методоб'єднання вчителів, здійснює виховну роботу у класі як класний керівник.

Після ознайомлення із завданнями педагогічної практики та методикою майбутньої роботи, із загальними вимогами, програмними й індивідуальними завданнями практики кожен із студентів-практикантів складає індивідуальний план за такими розділами: навчальна робота, методична робота, виховна робота та робота з батьками. До індивідуального плану заносяться конкретизовані основні положення програми, з визначенням терміну їх реалізації, а також залишається місце для позначок про виконання кожного з пунктів плану. Індивідуальний план звіряється керівником і куратором практики з базової установи.

Окрім індивідуального плану студент має вести щоденник педагогічної практики. Щоденник студента – це документ, який відбиває не лише зміст проведеної практикантом роботи в школі, а й її результати:

- щоденник стимулює студента до більш організованої та продуманої роботи під час практики, що сприяє виробленню навичок самоконтролю роботи;
- щоденник дає уявлення керівникові про те, як студент вивчає свій клас, окремих учнів, як спостерігає і аналізує їх поведінку, роботу, які уроки

відвідує, до яких висновків доходить, яку допомогу отримує від учителя, класного керівника, методиста;

- щоденник відбиває рівень підготовки студента до навчальної та виховної роботи з класом, рівень його загальної культури, ставлення до практики, недоліки кафедри у підготовці студентів до педагогічної практики.

Зміст практики студент фіксує у щоденнику, вказуючи характер і конкретні обсяги виконаної роботи за день. У щоденнику записуються загальні відомості змісту практики:

- відомості про ліцей, характеристику класу;
- розклад занять у закріпленому за ним класі;
- індивідуальний план практики, календарний план практики, календарний план і графік відвідування та проведення пробних і залікових уроків;
- підготовча робота до педагогічної практики (лекції, семінари, інструктаж, консультації в університеті та самостійна робота студентів);
- підготовка до пробного уроку (консультації методиста, викладача, труднощі їх подолання, стан готовності до уроку, враження від проведеного уроку, самоаналіз і самооцінка);
- спостереження уроків; фіксація найважливіших результатів, які характеризують особливості уроку;
- спостереження за позакласною та виховною роботою усього навчального закладу, учнівського самоврядування;
- участь у методичній роботі (педрада, методоб'єднання);
- спостереження за класом й окремими учнями з метою складання психолого-педагогічної характеристики;
- аналіз роботи, проведеної за особистою ініціативою та її результати;
- аналіз роботи з вивчення шкільної документації (календарний план викладача, план роботи предметного гуртка тощо);
- зауваження щодо організації та проведення педагогічної практики.

У щоденнику записується вся інструктивна інформація, отримана практикантом за час практики; результати його дослідницької діяльності та

виконання індивідуальних завдань. На підставі виконання індивідуального плану та записів у щоденнику студент складає звіт про виконання практики.

Студенти зобов'язані виконувати установлений на базі практики режим праці. Контроль за початком і закінченням роботи покладається на старост груп і відповідальних осіб бази практики. Основною формою контролю за діяльністю студентів-практикантів є самоконтроль у вигляді систематичного ведення щоденника практики та чіткого дотримання виконання індивідуального плану.

Щотижневою формою контролю є перевірка керівником практики щоденників студентів й ознайомлення з усіма опрацьованими матеріалами. Підсумкова звітність має на меті узагальнення результатів, отриманих за термін проходження практики.

Важливою формою підсумкового контролю за проходженням студентами педагогічної практики є конференція, що проводиться після закінчення практики. З кожної групи рекомендуються студенти до виступу на підсумковій конференції. Тема виступу визначається з урахуванням специфіки навчально-виховного процесу певної ліцею. У виступі аналізуються позитивні та негативні сторони практики, цікаві знахідки передового досвіду педагогічного колективу ліцею, звертається увага на забезпечення уроків роздавальним, ілюстративним матеріалом, на впровадження інноваційних методів проведення уроків, виховних заходів учителями, студентами-практикантами.

Особлива увага звертається на труднощі, які відчували студенти під час підготовки і проведення уроків. Це допоможе методистам, керівникам практики врахувати та винести проблемні питання на спеціальне опрацювання під час аудиторних занять.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ СТУДЕНТА ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У звіті студент у систематичному вигляді описує роботу, що особисто виконана. Студентський звіт не повинен бути дослівним переписуванням матеріалів без практичного застосування, а також цитуванням літературних джерел, він визначає основні види робіт, виконані під час практики та їх опис.

Звіт завіряється керівником бази практики та керівником практики від ЗВО, складається за відповідною схемою.

Аналіз звітних документів практиканта дозволяє методистам, керівникам практики зробити висновки про якість роботи, рівень підготовленості студента-практиканта до майбутньої навчально-виховної роботи в школі, ставлення до обраної професії.

За наявності переліченої звітності, а також на підставі особистої оцінки методистом виявляється загальна оцінка за педагогічну практику, яка заноситься до відомості та залікової книжки студента.

Педагогічна практика студента оцінюється за такими параметрами:

- індивідуальні завдання;
- знання шкільної програми;
- оцінка за уроки;
- аналіз уроків;
- позакласна робота за фахом;
- методичні знання, уміння та навички;
- оцінка за класне керівництво;
- оцінка за виховний захід;
- ведення документації;
- підсумкова оцінка;
- залікова оцінка.

Структура та зміст звіту педагогічної практики

1. Титульний аркуш звіту.

2. Вступ, у якому коротко розкривається роль, місце та мета проведеної практики в системі професійної підготовки вчителя української мови та літератури (основні принципи та завдання організації практики; визначення професійних умінь і навичок, які повинні формуватися і вдосконалюватися під час практики).

3. Основна частина містить підрозділи з навчальної, виховної та науково-дослідної роботи відповідно до конкретних завдань програми практики зі спеціальності і педагогіки.

4. Зразки плану-конспекту проведеного залікового уроку, плану-конспекту проведеного позакласного і виховного заходів.

5. Висновки: які знання, вміння та навички здобуті у процесі проходження практики, пропозиції щодо удосконалення організації практики.

6. Додатки: щоденник практиканта з розділами: «Індивідуальний план практики студента» з оцінками роботи, «Залікові роботи та виховні заходи» з оцінками, відгук керівника практики від бази практики, відгук керівника практики від кафедри.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ

Методист керується такими критеріями оцінки навчальної та позакласної роботи студентів-практикантів:

- знання шкільної програми зі спеціальності;
- оцінювання проведених уроків;
- набуті методичні вміння та навички;
- аналіз відвіданих уроків учителів-предметників і студентів-практикантів;
- оцінювання роботи класним наставником (виховні заходи, щоденник психолого-педагогічних спостережень);
- індивідуальне завдання студента;
- оцінювання психолого-педагогічної характеристики на учня;
- підсумкова оцінка.

Оцінка **«відмінно» (оцінка А/90-100 балів)**, ставиться, якщо уроки та позакласні заходи було проведено на високому навчальному та організаційно-методичному рівнях, студентом обґрунтовано висувалися, ефективно вирішувалися навчально-виховні завдання, раціонально застосовувалися різноманітні методи навчання та прийоми активізації школярів із врахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, підтримувалася дисципліна; якщо

студент виявив знання психолого-педагогічної теорії та творчу самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу в процесі побудови та аналізу занять. До того ж:

- повністю реалізовано виховний, освітній, розвивальний потенціал уроку;
- методичні прийоми відповідають умовам навчання та поставленим цілям;
- практикант правильно розподіляє час уроку, встановлює послідовність і співвідношення тренувальних, мовленнєвих вправ;
- практикант практично не робить помилок, помічає помилки учнів і швидко, коректно їх виправляє;
- практикант використовує різні способи активізації учнів на уроці з урахуванням їх вікових особливостей і здійснює індивідуальний підхід;
- студент вміє викликати інтерес учнів до матеріалу, який вивчається;
- грамотно використовується наочність, технічні засоби навчання, як наявні, так і самостійно виготовлені;
- епізодично користується конспектом і протягом уроку може скоригувати свою діяльність.

Оцінка «добре» (В/80-89; С/70-79) ставиться, якщо студент навчальні та позакласні заходи провів на достатньому науковому та методичному рівнях, успішно вирішував навчальні та виховні завдання, однак недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації учнів; якщо студент виявив знання психолого-педагогічної теорії у доборі навчального та дидактичного матеріалів, але припускаються незначних помилок у побудові та проведенні занять:

- не до кінця реалізовано виховний, освітній, розвивальний потенціал уроку;
- методичні прийоми раціональні, відповідають умовам навчання та поставленим цілям;
- в основному правильно встановлено послідовність і співвідношення тренувальних, мовленнєвих вправ;
- практикант іноді робить несуттєві мовні помилки, які сам виправляє, а також помічає і виправляє більшість помилок учнів;

- практикант володіє різними способами активізації учнів на уроці, але не завжди здійснює індивідуальний підхід до них;
- студент уміє викликати інтерес учнів до більшості видів роботи, що проводяться на уроці;
- використовує наявні та самостійно виготовлені наочні посібники, але методика їх використання не завжди раціональна;
- епізодично користується конспектом уроку, в деяких випадках може скоригувати заплановану діяльність.

Оцінка **«задовільно» (Д/60-69; Е/50-59)** ставиться, якщо студент у реалізації навчально-виховних завдань помилявся, недостатньо ефективно застосовував психолого-педагогічну теорію, методи та прийоми навчання, недостатньо активізував пізнавальну діяльність школярів, не завжди був спроможний встановити контакт з ними, під час аналізу занять не виявляв чи не розумів сутності та причин своїх помилок та недоліків. До того ж:

- не до кінця реалізовано освітній, виховний, розвивальний потенціал уроку;
- методичні прийоми не завжди відповідають меті;
- мають місце порушення послідовності вправ і співвідношення тренувальних, мовленнєвих вправ;
- студент часто допускає мовні та мовленнєві помилки, не помічає в багатьох випадках помилок учнів;
- недостатньо володіє способами активізації учнів на уроці, не здійснює індивідуальний підхід до них;
- уміє викликати інтерес до деяких видів роботи на уроці;
- студент мало та не завжди раціонально використовує наочні посібники, не виготовляє їх самостійно;
- студент постійно користується конспектом і не може скоригувати свою діяльність протягом уроку.

Оцінка **«незадовільно» (FX/25-49)** ставиться, якщо на уроці не було досягнуто навчально-виховної мети, допущено серйозні помилки під час викладу навчального матеріалу, не забезпечувалася дисципліна наочною; якщо

студент виявив поверхові знання психолого-педагогічної теорії та некритично ставиться до своєї роботи. Студенту рекомендується пройти повторний курс навчання.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

У залежності від педагогічного досвіду та характеру роботи, яку виконують студенти-заочники, їх можна умовно поділити на три групи.

Перша група – студенти-заочники, які працюють за фахом (учителем української мови та літератури). Студенти зазначеної групи подають груповому керівникові педагогічної практики такі документи: характеристику з місця роботи; довідку про те, що дійсно працюють вчителями української мови та літератури.

Друга група – студенти-заочники, які працюють у ліцеї, але не за фахом, тобто викладають інші шкільні предмети. Студенти цієї групи отримують завдання для проходження частини педагогічної практики, а саме тієї, що не відповідає професійній діяльності.

Третя група – студенти-заочники, які не працюють у закладах освіти вчителями. Такі студенти зобов'язані виконувати повну програму педагогічної практики.

Усі студенти-заочники складають звіт. Для атестації студенти заочної форми навчання мають подати на кафедри, за якими закріплено проведення педагогічної практики, документи, на основі яких здійснюється оцінювання їхньої практичної підготовки (оцінка заноситься до залікової відомості, залікової книжки).

Студенти-заочники першої групи подають таку документацію:

- календарно-тематичний план проведення навчальних занять у поточному навчальному році, завірений директором освітнього закладу;
- плани-конспекти проведених уроків з фахових дисциплін;
- характеристику на студента-практиканта, завірену директором освітнього закладу;

– копію трудової книжки (або довідку з місця роботи).

Студенти-заочники другої та третьої груп проходять практику в освітніх закладах за місцем проживання. Ці категорії студентів готують таку звітну документацію:

- індивідуальний план роботи;
- щоденник психолого-педагогічних спостережень;
- плани-конспекти залікових уроків з фахових дисциплін;
- психолого-педагогічну характеристику на учня, на учнівський колектив;
- сценарій виховного заходу;
- звіт за педагогічну практику;
- характеристику на студента-практиканта з оцінкою та підписом заступника директора з навчальної роботи, завірену директором освітнього закладу.

ПІДСУМКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Підсумки проводяться у процесі складання студентом диференційованого заліку комісії у складі керівників практики від факультету, кафедри, бази практики під головуванням завідувача фахової кафедри. Диференційована оцінка з практики враховується нарівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента. Результати складання заліків з практики заносяться до екзаменаційної відомості, проставляються в залікових книжках студентів.

Студент, який не виконав програму педагогічної практики з поважних причин (за наявності відповідних підтверджень: довідки про хворобу, пояснювальної записки з аргументованим викладом причин тощо), має право на повторне проходження практики. Керівництво, контроль і місце проходження практики визначається окремо розпорядженням деканату факультету.

Студент, який повторно не пройшов педагогічної практики або отримав негативну оцінку, вважається як такий, що не виконав навчальне навантаження і відраховується з університету.

На захист педпрактики студент повинен підготувати таку документацію (у папці із зав'язками, додаток А):

1. Характеристику студента-практиканта, підписану директором ліцею, вчителем-предметником, класним керівником та завірену гербовою печаткою ліцею.

2. Психолого-педагогічну характеристику на учня класу за такою орієнтовною схемою (додаток Г).

3. Психолого-педагогічна характеристика класного колективу (додаток Г).

4. Поширені поурочні плани-конспекти проведених уроків зі спеціальності (згідно з календарним плануванням), погоджені з учителями-предметниками.

5. Два позакласних заходи зі спеціальності, проведені з учнями класу, паралельних класів чи суміжних (додаток Д).

6. Два виховні заходи роботи класного керівника (додаток Д).

7. Індивідуальне завдання студента методичного характеру.

8. Звіт про проходження виробничої навчально-виховної педагогічної практики за такою орієнтовною схемою: а) аналіз виконання планів практики; б) кількість проведених уроків, які з них проходили найбільш досконало, а які викликали труднощі і чому; в) зміст виховної роботи зі спеціальності та класного керівництва; г) індивідуальна робота з учнями, її результати; ґ) практична допомога школі, участь у роботі метод об'єднання вчителів та загальношкільних заходів; д) робота, проведена з батьками учнів; е) що показала педпрактика: висвітлити позитивне та прогалини у професійній підготовці до самостійної роботи в школі (додаток Б).

9. Календарно-тематичне планування уроків зі спеціальності та роботи класного керівника.

10. Аналіз хоча б двох відвіданих уроків учителів-предметників та двох студентів-практикантів.

11. Щоденник психолого-педагогічних спостережень (додаток Б).

12. Журнал обліку роботи студентів-практикантів (додаток В).

Звітна документація подається методисту за два дні до завершення педагогічної практики!

ДОДАТКИ

А.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет філології

Кафедра _____

ДОКУМЕНТАЦІЯ

виробничої навчально-виховної педагогічної практики (в середніх класах)

студента ___ курсу

спеціальності « _____ »

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

База практики _____

Термін практики _____

Клас _____

Методисти:

фахової кафедри _____

кафедри педагогіки _____

кафедри психології _____

Івано-Франківськ

20__

Б.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЩОДЕННИК

виробничої навчально-виховної педагогічної практики студента

у 20__ – 20__ курсу
навчальному році

Прізвище, ім'я та по батькові студента

Факультет _____

Спеціальність _____

Форма навчання _____

Івано-Франківськ

20__

База практики, клас _____

Термін практики _____

Директор ліцею
(гімназії) _____

Заступники директора _____

Учителі-предметники _____

Класний наставник _____

Староста _____ класу _____

Розклад уроків у _____ класі

Понеділок	Четвер
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
Вівторок	П'ятниця
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.
Середа	Розклад дзвінків
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

Список учнів _____ класу

№	Прізвище та ім'я учня	Рівень навчальних досягнень	Інтереси учня
1			
2			

**Зміст навчально-виховної роботи студента-практиканта
зі спеціальності**

I. Календарно-тематичне планування

з _____ у _____ класі

Зміст програмового матеріалу	К-сть годин	Дата проведення

II. Облік проведених уроків зі спеціальності

№	Дата	Тема уроку	Оцінка	Підпис методиста

III. Облік роботи класним наставником

№	Дата	Тема заходу	Оцінка	Підпис методиста

**VII. План виховної роботи студента як класного наставника
у _____ класі**

№	Зміст виховної роботи	Дата проведення
	<p style="text-align: center;">1. Організаційна робота з _____ класом</p> <p style="text-align: center;">2. Робота з підвищення рівня компетентності учнів</p> <p style="text-align: center;">3. Патріотичне виховання</p> <p style="text-align: center;">4. Морально-етичне виховання</p> <p style="text-align: center;">5. Трудове та естетичне виховання</p> <p style="text-align: center;">6. Екологічне виховання</p> <p style="text-align: center;">7. Туристично-краєзнавча робота</p> <p style="text-align: center;">8. Індивідуальна робота з учнями</p>	

VIII. Індивідуальний план роботи на кожен тиждень практики

Тижні практики і дата	Зміст роботи	Примітки
I тиждень ___/___ - ___/___		
II тиждень ___/___ - ___/___		
III тиждень ___/___ - ___/___		
IV тиждень ___/___ - ___/___		
V тиждень ___/___ - ___/___		
VI тиждень ___/___ - ___/___		

ІХ. Звіт студента про виробничу навчально-виховну педагогічну практику

1. Навчально-виховна робота зі спеціальності

2. Робота класним наставником

3. Висновки та пропозиції студента

(дата)

(підпис студента)

В.

Журнал

обліку роботи

студентів-практикантів

в ліцеї № _____

Напрямок підготовки

(спеціальність): _____

Термін практики: _____

Методист кафедри української мови _____

Методист кафедри педагогіки _____

Методист кафедри психології _____

Староста підгрупи _____

Директор ліцею _____

Івано-Франківськ

20__

65

Список групи студентів-практикантів

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____

Розподіл студентів

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові студентів	Клас	Прізвище, ім'я, по батькові вчителя-предметника та класного керівника
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			

Г.
**ОРІЄНТОВНА СХЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ УЧНЯ**
Загальні відомості

1. Біографічні дані. Прізвище та ім'я учня (записують лише ініціали, дотримуючись принципу конфіденційності), його вік, клас, в якому навчається, стан здоров'я та загальний фізичний розвиток.

2. Умови проживання в сім'ї: її склад, соціальне та матеріальне становище, ідеали, цінності, професія та освітній рівень батьків, житлові умови; вплив батьків на учня, ставлення до нього тощо (надається тільки загальна інформація). Для отримання інформації про особливості дитячо-батьківських стосунків застосовують метод бесіди, методики «Малюнок сім'ї», «Сім'я тварин» та ін.

Взаємини з однокласниками та вчителями

1. Загальна характеристика класного колективу, місце учня у колективі, усвідомлення свого статусу (можна використовувати методики «Соціометрія», «Драбинка» та ін.).

2. Характер стосунків з однокласниками (дружні / конфліктні, з'ясувати причини конфліктної поведінки). Проводять діагностичне дослідження схильності до конфліктної поведінки.

3. Особливості спілкування з учнями своєї та протилежної статі (спостереження, діагностика).

4. Аналіз поведінки учня (вказати типи, види та форми її прояву) на основі спостереження й діагностики.

Особливості характеру й темпераменту

1. Прояв темпераменту в поведінці: стриманість, врівноваженість, рухливість, агресивність та ін.

2. Групи рис характеру, що виражають ставлення учня до трудової діяльності (працьовитість, активність відповідальність та ін.), до інших людей (батьків, членів родини, вчителів, класного колективу, друзів, склад референтної групи) щирість, доброта, чуйність, гуманність та ін.; до самого себе (самоповага, почуття власної гідності та ін.), до речей (бережливість, охайність та ін.).

3. Характеристика акцентуації характеру.

Особливості емоційно-вольової сфери

1. Вольові риси характеру: самостійність, цілеспрямованість, ініціативність, рішучість, витримка.

2. Емоційні особливості учня: зміст і спрямованість почуттів, переживань, стійкість емоцій (вказати, які емоції переважають), глибина переживань невдач та успіхів, схильність до стресів, культура емоцій.

Навчальна діяльність

1. Мотивація учіння школяра.

2. Рівень розвитку здібностей особистості: виражені здібності, рівень, характер їх розвитку, властивості інтелекту особистості (глибина, самостійність суджень), обсяг і глибина знань, умінь, навичок. Загальні та спеціальні учбові уміння.

3. Особливості уваги, характер розвитку мимовільного та довільного запам'ятовування – заучує механічно чи усвідомлено; володіння раціональними прийомами запам'ятовування, яка його швидкість та міцність, легкість відтворення; індивідуальні особливості пам'яті.

4. Уміння вчитися (дотримання режиму дня й здатність планувати використання часу, вміння самостійно працювати, контролювати себе тощо),

5. Розвиток мовлення, рівень культури мовленнєвої діяльності.

Ставлення до праці. Професійна орієнтація

1. Яким видам праці учень надає перевагу (вдома, у ліцеї)?

2. Ставлення до домашніх обов'язків та доручень у ліцеї, їх виконання.

3. Наявність хобі й досягнення у ньому.

4. Спрямованість на майбутні професійні інтереси, їхня визначеність, адекватність мрій наявним здібностям.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСНОГО КОЛЕКТИВУ

Загальні рекомендації щодо проведення діагностики шкільного класу

У процесі соціально-психологічної діагностики шкільного класу рекомендують орієнтуватися на суттєві якості групи, що зумовлюють розвивальний вплив колективу на особистісний розвиток учня.

Перша частина характеристики (констатувальна) складається із п'яти розділів:

1. Загальні відомості про клас

Це інформація, що зазвичай міститься в офіційних шкільних документах і подається стисло та конкретно. До загальних відомостей належить:

- назва класу;
- кількість учнів;
- тривалість існування (чи змінювався склад, як давно і яким чином);
- віковий і статевий склад;
- наявність учнів, що мають проблеми з навчанням;
- особливості класного керівництва (тривалість періоду роботи на посаді класного керівника обстежуваного класу; навчальна дисципліна, яку викладає тощо).

Ця інформація допоможе зрозуміти особливості спільної діяльності класу, ставлення до неї дітей, виявити традиції, визначити їх роль у розвитку учнівського колективу, з'ясувати вплив класного керівника на формування й розвиток класу як колективу тощо.

2. Психологічна структура класу

Відображає характер взаємин між членами класу. У цьому розділі дається характеристика:

- офіційного активу класу;
- неофіційних лідерів;
- взаємин лідерів;

- пасивних членів класного колективу;
- угруповань, що мають місце в класі.

Характеризуючи офіційно обраний актив класу, необхідно підтвердити чи спростувати факт керівництва класом.

Для виявлення неофіційного активу класу, окрім традиційних методів діагностики – спостереження й бесіди, застосовують і соціометрію; аналізують характер взаємини між офіційними і неофіційними лідерами.

Треба вказати причини їх виникнення й описати характер взаємодії (існування суперечностей, непорозумінь; тісні контакти, довіра, взаємодопомога чи співіснування без встановлення тісних емоційних зв'язків тощо).

Характеризуючи решту учнів класу, особливу увагу приділяють пасивним школярам, яких інші учні уникають або ізолюють. При цьому необхідно з'ясувати, чи у всіх ситуаціях ці діти проявляють пасивність, які причини такої їхньої поведінки в класі.

Загалом, ця частина характеристики класу повинна містити інформацію про характер спільної діяльності, причини, що її ускладнюють, та пропозиції щодо ефективних шляхів її оптимізації.

3. Характеристика лідерів класу

Основною метою складання цього розділу є виявлення причин, що спонукають до лідерства. Тому він повинен містити такі відомості:

- якості та властивості особистості (характер, темперамент, соціальна позиція, рівень домагань, самооцінка, критичність, комунікативні, організаторські здібності та схильності, активність, принциповість, особистісна привабливість, доброта, щирість та ін.), що призвели до виокремлення цієї особи як лідера.
- виконання завдань та обов'язків, що сприяли або гальмували висунення учня в лідери;
- чи є учень виразником думок, поглядів, інтересів усього класу, його більшості, чи тільки окремого угруповання учнів.

4. Характеристика поглядів, інтересів, переконань школярів

У цьому розділі необхідно вказати:

- наявність спільних інтересів;
- домінуючі мотиви спільної діяльності;
- наявність сформованих переконань і поглядів; наявність громадської думки; сформованість професійних інтересів;
- домінуючі мотиви вибору професії.

Кожний висновок необхідно підтверджувати конкретними прикладами з життя класу.

5. Характеристика рівня розвитку класу як соціальної групи, його відповідності соціально-психологічним параметрам колективу

Цей розділ є узагальнюючим, тому для його написання використовують дані усіх попередніх розділів. Студент-практикант описує тауї характеристику класу:

- роль класного керівника, активу й окремих учнів в організації навчальних, трудових, громадських заходів;
- згуртованість, самостійність у прийнятті рішень, об'єктивність в оцінюванні позитивних і негативних якостей класу.

Розділ завершується висновками про рівень (стадію) розвитку класу як соціальної групи.

Друга частина характеристики передбачає розробку рекомендацій щодо використання отриманої інформації. Здійснюється пошук відповідей на запитання:

- як найбільш ефективно використовувати лідерів в навчальному-виховному процесі?
- які корективи і якими способами можна вносити в процес оптимізації розвитку особистості школярів в умовах класу?
- як сприяти формуванню і розвитку громадської думки, переконань, світогляду класу як цілісної структури?
- які перспективи розвитку класу як колективу і в чому полягає роль учителя в управлінні цим процесом, які конкретні шляхи і засоби управління можна рекомендувати?

Д.

СХЕМА АНАЛІЗУ ВИХОВНОГО ТА ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДІВ

Схема аналізу виховного заходу

1. Загальні відомості: дата проведення, форма виховного заходу, мета.
2. Аналіз підготовчого етапу до проведення виховного заходу:
 - ініціатори та організатори виховного заходу (учитель, учні, адміністрація ліцею);
 - урахування інтересів та ініціативи учнів під час вибору ними теми та мети виховного заходу;
 - планування підготовки до виховного заходу;
 - різноманітність намічених форм організації діяльності школярів (індивідуальні, групові, масові, словесні, наочні, практичні);
 - взаємозв'язок форми, мети виховного заходу із завданнями виховання.

Схема аналізу позакласного заходу

1. Мета виховного заходу та ступінь її досягнення.
2. Структура позакласного заходу: комплексний або одиничний; масовий груповий, індивідуальний, змішаний.
3. Методична організація позакласного заходу.
4. Зміст позакласної роботи.
5. Підготовчий етап:
 - підготовка текстового матеріалу заходу;
 - пізнавально-емоційна цінність текстового матеріалу;
 - учасники заходу.
6. Проведення заходу:
 - оформлення приміщення, де проводиться захід;
 - якість підготовки учнів – дійових осіб заходу;
 - залучення до діяльності учнів, що не є дійовими особами заходу;
 - реакція на діяльність учнів – дійових осіб з боку учнів, що не є дійовими особами заходу;
 - наявність запрошених гостей.

7. Підсумки заходу:

- якість проведення позакласного заходу;
- заохочення дійових осіб заходу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 64 с.
2. Будій Н. Психолого-педагогічна підтримка креативності учнів на уроках української мови у ході виконання творчих завдань. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 1. С. 46-49.
3. Валентина Грещук. Методичні рекомендації до проведення уроків з української мови (Будова слова. Словотвір) для студентів Факультету філології спеціальностей “035 Філологія 035.01 Українська мова та література”, “014 Середня освіта 014.01 Українська мова та література”. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 88 с.
4. Валентина Грещук. Методичні рекомендації до проведення уроків з української мови (Фонетика. Орфографія. Орфоепія) для студентів Факультету філології спеціальностей “014 Середня освіта 014.01 Українська мова та література”, “035 Філологія 035.01 Українська мова та література”. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 102 с.
5. Горошкіна О. М., Бондаренко Н. В., Попова Л. О. Методика компетентнісно-орієнтованого навчання української мови учнів школи на рівні стандарту: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
6. Горошкіна О. М. Сучасний урок української мови: від планування до проведення. Харків : Основа, 2010. 111 с. (Б_ка журн. “Вивчаємо українську мову та літературу”; Вип. 5 (78)).
7. Грещук В. Ми зустрінемося там, де не буде війни... : збірка поезій. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 152 с.
8. Грещук В. Я тобою дихаю й живу : збірка поезій. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 272 с.
9. Дзьоба В. Використання ІКТ на уроках української мови і літератури в контексті проекту ВІДКРИТИЙ СВІТ. *Таврійський вісник освіти*. 2016.

- № 4. С.103-108.URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_22
- 10.Дороз В. Ф. Методика викладання української мови : навч. пос. Київ : Центр навч. літ-ри, 2008. 176 с.
- 11.Кілочок В. Використання ІКТ на уроках української мови й літератури та у виховній роботі класного керівника. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4. С. 226-231.URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_44
- 12.Мельникова Р., Ангеловська К. Застосування елементів ігрової технології на уроках української мови та літератури. *Studia methodologica*. Тернопіль, 2024. № 57. С. 312–325.
- 13.Педагогічна практика в системі професійної підготовки вчителя української мови і літератури / ред. Г. І. Дідук. Тернопіль, 2007. 144 с.
14. Положення про практику студентів вищих педагогічних закладів України. Київ, 2000. 24 с.
- 15.Проблеми унормування сучасної української мови. Лексика : навчально-методичний посібник для вчителів української мови і літератури / за наук. ред. Олени ВІКТОРИНОЇ. Кропивницький: КЗ “КОШПО імені Василя Сухомлинського”, 2022. 104 с.
- 16.Сірант Н. П. Методичні рекомендації до проходження педагогічної практики : навчально-методичний посібник. Львів, 2013. 116 с.
- 17.Токаренко О. Використання міжпредметних зв'язків на уроках української мови та літератури в загальноосвітньому навчальному закладі художньо-естетичного профілю. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2015. Вип. 11. С. 72-81.URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eepd_2015_11_9